

Praktyczne aspekty prawa medycznego, pod red. Moniki Urbaniak, Wydawnictwo Nauka i Innowacje, Poznań 2015, ss. 246.

Prawo medyczne stanowi stosunkowo młodą, ale dynamicznie rozwijającą się dziedzinę prawa. Niniejsza monografia, zgodnie z założeniami redaktora, to zbiór analiz wybranych, bardzo aktualnych i budzących zarówno zainteresowanie, jak i pewne kontrowersje, zagadnień dotyczących prawa medycznego. Przedstawione zagadnienia prawne powiązane są z analizą problematyki medycznej, tak więc omawiana książka stanowi interesujące źródło informacji zarówno dla prawników, którzy w swojej pracy spotykają się z tematyką prawa medycznego, jak i lekarzy oraz innych osób wykonujących zawody medyczne, którzy mogą wykorzystywać przepisy prawa w praktyce.

W pierwszym, z dwunastu artykułów, zatytułowanym *Sprzeciw pro futuro. Problemy stosowania prawa ze szczególnym uwzględnieniem sytuacji przymusowych*, którego autorką jest prof. Joanna Haberko, przedstawiono problematykę związaną z kwestią obowiązku pozyskania przez lekarza zgody na leczenie pacjenta. Pani Profesor prezentuje również pogląd na to, jak należy postąpić, kiedy pacjent, zwłaszcza ten nieprzytomny bądź niezdolny do świadomego wyrażania decyzji, nie jest w stanie zdecydować o swoim losie. Ponadto możemy tu przeczytać o odmienności znaczenia dwóch wydawałoby się zbliżonych pojęć, jak odmowa udzielenia zgody oraz sprzeciw. Dodatkowo Autorka określiła grono podmiotowe, które zdolne jest do decydowania o procesie swojego leczenia oraz wyjątki z tym związane. W dalszej części artykułu znajdujemy omówienie propozycji zastosowania oświadczeń woli w Polsce i projektów, które w tej materii pojawiły się na przestrzeni dziejów: formy oświadczeń *pro futuro* i ich odwołanie, zgodę jako uzewnętrzniony przejaw woli podmiotu, wpływ pacjenta na skuteczność czynności, jaką jest zgoda czy sprzeciw oraz postępowanie z nieprzytomnym pacjentem.

Rozdział drugi, *O potrzebie ratyfikacji Europejskiej Konwencji Bioetycznej*, autorstwa prof. nadzw. dr hab. Jędrzeja Skrzypczaka, porusza kwestię swobody korzystania z nowych technologii medycznych, ich rodzajów i niebezpieczeństw z nimi związanych. Pan Profesor pisze dalej o obowiązku uregulowania tej swobody poprzez zastosowanie norm prawnych mających na celu ochronę praw człowieka i godności istoty ludzkiej. Autor tekstu w przystępny sposób przybliży czytelnikom *Europejską Konwencję Bioetyczną*, która pomimo podpisania jej przez RP, nie została przez Polskę ratyfikowana. W sposób jednoznaczny i klarowny ukazuje budowę Konwencji, wskazuje wagę oraz treść zawartych w niej rozwiązań oraz zawiera zdecydowane stanowisko w sprawie potrzeby ratyfikacji tego aktu prawnego przez Polskę oraz argumenty na poparcie tej tezy. Ponadto w artykule znajdujemy również zauważone przez Autora luki prawne w polskim ustawodawstwie, które powinny zostać uzupełnione, ale które jednak nie stoją na przeszkodzie ratyfikacji tego dokumentu przez nasze państwo.

Prawo do transplantacji, artykuł przygotowany przez prof. zw. dr. hab. Jacka Sobczaka, odnosi się do zagadnienia transplantacji oraz do związanej z tą tematyką problematyki prawnej. Już na samym początku Autor porusza skomplikowaną sprawę ujęcia całego zagadnienia transplantacji w normy prawne. Czołowe miejsce w artykule zajmuje próba zdefiniowania procesu transplantacji, zakresu prawa dawcy do dysponowania komórkami, tkankami i narządami na cele transplantacji oraz kwestii istnienia „prawa do transplantacji”. Znajdujemy tu również informacje, które punkty z przedmiotowej tematyki zostały uregulowane w prawie polskim (odnośniki do odpowiednich aktów prawnych), a także listę instytucji zajmujących się tą dziedziną.

Czwarty rozdział omawianej książki, *Specyfika postępowania przed Wojewódzką Komisją do spraw Orzekania o Zdarzeniach Medycznych*, autorstwa dr hab. Moniki Urbaniak, porusza możliwość dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za szkody wynikłe z tzw. zdarzeń medycznych. W artykule znajdujemy idee służące wprowadzeniu tej instytucji, schemat i specyfikę postępowania przed nią oraz jej wady i zalety. Ponadto Autorka przybliży czytelnikom różne koncepcje dotyczące rozstrzygnięcia charakteru tej jednostki, poprzez charakterystykę jej wiodących cech i przyporządkowywanie ich do odpowiednich gałęzi prawa. Wszystko to sprawia, że artykuł może stanowić zbiór informacji zarówno dla potencjalnej osoby chcącej skorzystać z tej instytucji, jak również osoby ze środowiska medycznego oraz przedstawicieli zawodów prawniczych. W końcowej części artykułu przeczytamy o popularności omawianej Komisji na przestrzeni kilku lat. Znajdziemy tu również informacje dotyczące prawidłowo sporządzonego wniosku, wysokości odszkodowań uzyskiwanych przed Komisją oraz możliwości zakończenia takiego postępowania.

Naruszenie prawa do informacji i wyrażania świadomej zgody jako podstawa roszczeń majątkowych, to zagadnienie zaprezentowane przez dr hab. Justynę Zajdel, która wskazuje w nim na istotny problem zarówno z perspektywy praktyków wykonujących zawody lekarskie, osób zajmujących się prawem medycznym, jak i samych pacjentów. Autorka, już we wprowadzeniu, podkreśla wagę wyrażenia zgody przez pacjenta oraz trudności w zawodzie lekarza związane z podjęciem decyzji odnośnie udzielania lub zaniechania świadczeń zdrowotnych. W dalszej części czytelnicy zostają zapoznani z terminem tzw. „ryzyka zdrowotnego”, mogą również poznać przykłady rozwiązań omawianego problemu poprzez analizę orzeczeń Sądu Najwyższego, a także przeczytać o zróżnicowaniu pojęć zgody świadomej i zgody poinformowanej. Dowiemy się jakie są różnice pomiędzy tymi pojęciami oraz jak wygląda proces wyrażenia zgody na zabieg medyczny w poszczególnych państwach Europy. Zostaniemy poinformowani o odpowiedzialności za naruszenie prawa pacjenta do informacji, regulacji z tym związanej, a także poglądów Sądu Najwyższego w tej kwestii. Dzięki przybliżeniu wyroków SN, artykuł w sposób klarowny uświadamia czytelnikowi ogrom odpowiedzialności spoczywającej na lekarzu, niezaprzeczalne prawo pacjenta do korzystania z tego prawa, jakim jest informacja oraz konsekwencję naruszenia autonomii pacjenta w tym zakresie. Ciekawym problemem poruszonym przez dr hab. Justynę Zajdel jest również kwestia czy szkoda niemajątkowa wynikająca z deliktowego naruszenia prawa pacjenta powinna być rekompensowana środkami finansowymi. Autorka przedstawiła swój punkt widzenia oraz przytoczyła kilka wyroków w tym temacie. Ostatnie zagadnienie poruszone w artykule stanowi naruszenie prawa pacjenta, a model informacyjny w prawie medycznym. Dr hab. Justyna Zajdel wskazuje w nim na braki ustawowe w tym zakresie, podając konkretne przykłady wraz z możliwymi rozwiązaniami, zwłaszcza jeśli chodzi o samo prawo zadośćuczynienia za naruszenie prawa do informacji.

Dr nauk prawnych Radosław Tymiński prezentuje *Szczególne przypadki powiązań kausalnych w sprawach o błędy medyczne*. Tekst ten wprowadza czytelnika w problematykę występowania odpowiedzialności cywilnej w sprawach o błędy medyczne. Autor w swoich rozważaniach podkreśla wagę ustalenia przede wszystkim faktu zaistnienia koniecznego związku przyczynowego pomiędzy zdarzeniem wywołującym szkodę a jego skutkiem oraz adekwatności związku przyczynowego. W swoim artykule Autor przybliży czytelnikowi istotę związku przyczynowego, specyfikę spraw o błędy medyczne oraz podstawowe problemy pojawiające się podczas rozpatrywania spraw w tej dziedzinie (m.in. wieloprzyczynowość). Takie przedstawienie problemu powoduje przejrzystość tekstu dla czytelnika i świadomy odbiór omawianego artykułu. Bardzo interesujące, zwłaszcza z punktu widzenia

praktyków prawa medycznego, są również wskazania Autora na konsekwencje wystąpienia wieloprzyczynowości i jego znaczenia dla wyniku procesu oraz pojawienia się kolejnej, nowej przyczyny podczas jego trwania. Ostatnim, ale równie ważnym zagadnieniem podnoszonym w artykule jest ciężar dowodu istnienia związku przyczynowego w sprawach o błędy medyczne, trudności związane z jego dowodzeniem oraz cechy charakterystyczne „dobrego” związku przyczynowego, wypracowane na podstawie orzecznictwa SN.

Siódmy artykuł w przedmiotowej książce zatytułowany jest: *Czy szpital może pobierać opłaty od pacjentów? Rozważania wokół leczenia odpłatnego przez publiczne podmioty lecznicze*. Jego autorem jest dr nauk prawnych Maciej Dercz. Podjął się on rozważać na temat pobierania opłat przez samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej od osób objętych powszechnym ubezpieczeniem zdrowotnym. Autor w swoim artykule podkreśla przede wszystkim niejednoznaczność uregulowania tej kwestii przez ustawodawcę oraz problemy praktyczne z tego wynikające. Artykuł podzielony jest na trzy części, kolejno wskazujące: przepisy podkreślające zasady finansowe, na jakich działają szpizy, przepisy odnoszące się do ogólnych zasad finansowej działalności podmiotów wykonujących działalność leczniczą oraz regulacje odnoszące się do zasad finansowych na jakich oparto udzielanie przez podmioty wykonujące działalność leczniczą, świadczeń opieki zdrowotnej ubezpieczonym. Każda z części zawiera podstawę prawną, jej omówienie, a także poglądy Autora wraz z argumentami na zawarte w tytule pytanie.

Obowiązki podmiotu leczniczego w zakresie przestrzegania praw pacjenta zaprezentował radca prawny Tomasz Rek. Autor najpierw wprowadza czytelnika w tematykę samego obowiązku respektowania praw pacjenta, następnie wymienia źródła praw pacjenta oraz ustawy, w których znajduje się ich unormowanie. Znaczną część artykułu poświęcona jest tzw. realizatorowi świadczeń zdrowotnych, tj. podmiotowi leczniczemu. W tej części Autor wskazuje przede wszystkim, kogo można rozumieć jako adresata norm odnoszących się do podmiotu leczniczego, a co za tym idzie, na kim spoczywa w pierwszej kolejności obowiązek respektowania praw pacjenta oraz na czym ten obowiązek ma polegać. W końcowej części artykułu Autor porusza kwestię odpowiedzialności za naruszenie tych obowiązków.

Kolejny artykuł, *Odpowiedzialność lekarza z tytułu czynu niedozwolonego*, autorstwa prof. dr hab. Elwiry Marszałkowskiej-Krześ, porusza budzący powszechne zainteresowanie temat, jakim jest odpowiedzialność lekarza. Autorka, dzieląc swój tekst na części oraz dodając do tego graficzne przedstawienie omawianych zagadnień, w sposób jasny i przystępny przybliży odbiorcom tematykę artykułu. Porusza tu takie kwestie, jak: zagadnienia ogólne odpowiedzialności lekarza, odpowiedzialność deliktowa lekarza, zdarzenia, z którymi ustawa wiąże obowiązek odszkodowawczy lekarza, błąd medyczny, szkoda oraz związek przyczynowy. Każdy z wyodrębnionych podrozdziałów składa się z przybliżenia omawianego problemu, podstawy prawnej, a także odnośników do literatury pozwalającej jeszcze lepiej zgłębić rzeczzone zagadnienia. Dzięki objaśnieniu podstawowych terminów używanych powszechnie w prawie medycznym omawiany artykuł stanowi przydatne kompendium wiedzy dla osób mających do czynienia z tą dziedziną prawa.

Radca prawny Agnieszka Pachciarz w artykule pt. *Wycena świadczeń zdrowotnych według nowych zasad*, przede wszystkim prezentuje czytelnikom nowelizację ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (która weszła w życie 1 stycznia 2015 r.). W swoim artykule Autorka zestawiała stary stan prawny oraz stan prawny obowiązujący od czasu nowelizacji, jednocześnie porównując obie regulacje oraz prezentując swoje stanowisko w temacie wprowadzonych zmian. Dalszą część artykułu stanowi wskazanie instytucji (ujętych w ww. ustawie) oraz omówienie

nie ich zadań w sprawie nowych wycen świadczeń. W rozważaniach tych zostały ujęte zarówno pozytywne, jak i negatywne zmiany obowiązujące od 2015 r. Samo podjęcie tematyki wyceny świadczeń zdrowotnych Autorka ocenia pozytywnie, jednak podkreśla problemy rodzące się podczas analizy szczegółowych postanowień ustawy. Pomimo tego pani Agnieszka Pachciarz w końcowej części swojego artykułu wysnuwa nadzieję, że mądre i prawidłowe korzystanie z postanowień i instytucji taryf świadczeń medycznych pozwoli na stymulowanie rozwoju świadczeń medycznych oraz wspomogą prawidłowe reagowanie na ogólnopolskie priorytety zdrowotne.

Kolejny tekst, *Profilaktyka uzależnień w działaniach samorządu województwa na przykładzie województwa wielkopolskiego. Wybrane aspekty prawne i praktyczne*, został przygotowany przez radcę prawnego Leszka Sobieskiego, pełniącego funkcję Dyrektora Departamentu Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu. Doświadczenia zawodowe Autora przyczyniły się do tego, że artykuł obfituje zarówno w treści czysto teoretyczne, jak i ważne z praktycznego punktu widzenia. Pan Leszek Sobieski podkreśla w swoim artykule wagę problemu, jakim są uzależnienia, jednocześnie zaznacza, że profilaktyka tych uzależnień nie jest tylko kwestią indywidualną, ale również społeczną, co też powoduje zainteresowanie tą tematyką władz publicznych. W czasie lektury tego tekstu poznajemy przejawy uzależnienia, ale również dowiadujemy się przeciwko jakim uzależnieniom prowadzi działania samorządy. Autor zaznaja czytelników z Wojewódzkim Programem Przeciwdziałania Narkomanii dla Województwa Wielkopolskiego na lata 2010–2014, podmiotem odpowiedzialnym za jego realizację, tj. Wydziałem Departamentu Zdrowia Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego w Poznaniu, działaniami podejmowanymi w tym zakresie oraz opisem samego problemu, jakim jest narkomania. Autor wspomina również o działaniach na rzecz profilaktyki uzależnień w sferze przeciwdziałania alkoholizmowi. Dane statystyczne zawarte w artykule pozwalają odbiorcy artykułu jeszcze lepiej zrozumieć skalę problemu, jakim są uzależnienia.

Ostatni rozdział omawianej książki zatytułowany jest *Prawne i etyczne uwarunkowania promocji usług medycznych*, a jego Autorami są dr hab. Monika Urbaniak oraz dr Rafał Staszewski. Wskazany artykuł składa się z kilku wydzielonych części pozwalających na stopniowe wprowadzanie czytelnika w tematykę problemu. W części dotyczącej zestawienia ze sobą rynku usług medycznych i promocji usług Autorzy wymienili możliwości ewentualnej promocji, jednoznacznie podkreślając, że dla podmiotów medycznych taka działalność promocyjna jest w większości zabroniona i powinna ograniczać się jedynie do obszaru *public relations*. Dalsza część artykułu stanowi pogłębienie tematu poprzez wskazanie polskich regulacji prawnych poruszających tę problematykę. Bardzo ciekawe merytorycznie zagadnienia zawiera podrozdział „reklama a informacja medyczna”. Poprzez przytoczenie wyroków oraz dyrektyw unijnych Autorzy pokazują czytelnikowi, jak bardzo aktualny problem poruszają w swoim artykule i jakie są możliwości podejścia do tej tematyki. Ponadto Autorzy nie omieszkali wspomnieć również o sankcjach prawnych za złamanie zakazu reklamy w tzw. Internecie medycznym oraz etycznym uwarunkowaniu promocji usług medycznych. Czytelnik ma możliwość dokonania analizy porównawczej, ponieważ Autorzy opisali również regulacje prawne dotyczące promocji usług medycznych w innych, wybranych przez siebie państwach. Podsumowując swój artykuł Autorzy wypracowali wspólne stanowisko, w którym zgodnie stwierdzili, że część problemów w tej dziedzinie powodują znaczące przestrzenie dowolności w stanowionym prawie, a także wskazali postulaty *de lege ferenda* dotyczące przyszłościowej regulacji tej problematyki.

Główną zaletą omawianej książki jest rozbudowane grono możliwych odbiorców (lekarze, prawnicy, pacjenci, środowisko medyczne, osoby zainteresowane prawem medycznym), a co się z tym wiąże język dostosowany do każdej z tych grup. Moim zdaniem zarówno dla praktyka mającego częstą styczność z prawem medycznym, jak i dla zupełnego laika w tej dziedzinie, zbiór omówionych wyżej artykułów może stanowić przystępnie źródło informacji, niekiedy skłaniające również do refleksji.

Kolejnym pozytywnym aspektem zauważonym przeze mnie jest mnogość podanych przykładów, statystyk, orzeczeń sądowych oraz poruszenie interesujących, budzących wciąż pewne pytania i kontrowersje tematów, co powoduje, że czytelnik jest świadomy profesjonalnego i rzetelnego podejścia każdego z autorów do omawianego przez niego zagadnienia.

Ola KUŚMIREK